

S A T U R S

IEVADS	11
I. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AVOTI	15
1. Primārie tiesību akti	17
2. Kopienas noslēgtie starptautiskie līgumi	18
3. Atvasinātie tiesību akti	19
Regulas	19
Direktīvas	20
Lēmumi	21
Rekomendācijas un atzinumi	21
Citi Eiropas Savienības institūciju tiesību akti	22
4. Vispārējie tiesību principi	22
Eiropas Savienības vispārējie tiesību principi	23
Dalībvalstīm kopīgie vispārējie tiesību principi	38
5. Pamattiesības	44
6. Eiropas tiesu prakse	47
<u>Eiropas Kopienų Tiesas prakse</u>	49
Lieta 22/70 <i>Commission v. Council (ERTA)</i> , [1970]	
ECR 263	49
Lieta C-120/86 <i>Mulder v. Minister van Landbouw en</i>	
<i>Visserij (Mulder I)</i> , [1988] ECR 2321	56
Lieta 4/73 <i>Nold v. Commission</i> , [1974] ECR 491	59
Lieta 152/73 <i>Sotgui v. Deutsche Bundespost</i> , [1974]	
ECR 153	60
Lieta C-159/90 <i>The Society for the Protection of Unborn</i>	
<i>Children Ireland Ltd v. Stephen Grogan and others</i> ,	
[1991] ECR I-4685	64
II. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU IEDARBĪBA	69
1. Eiropas Savienības tiesību tiešā iedarbība	71
Tiešās iedarbības kritēriji	73
Vertikālā un horizontālā tiešā iedarbība	76

Tiešās iedarbības principa un tiešās piemērošanas nošķiršana	77
Dažādu Eiropas Savienības tiesību aktu iedarbība	78
Gadījuma rakstura horizontālā tiešā iedarbība.....	86
Valsts atbildības princips	95
2. Eiropas Savienības tiesību pārkums	97
Eiropas Kopienų Tiesas viedoklis.....	97
Eiropas Savienības tiesību pārkuma princips praksē	98
Eiropas Savienības tiesību pārkuma princips Latvijā	103
<u>Eiropas Kopienų Tiesas prakse</u>	106
Lieta 26/62 <i>Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen (Van Gend en Loos)</i> , [1963] ECR I	106
Lieta 6/64 <i>Flaminio Costa v. Ente Nazionale per l'Energia Elettrica (Costa v. ENEL)</i> , [1964] ECR 585	108
Lietas C-6 un 9/90 <i>Francovich v. Italy</i> , [1991] ECR I-5357.....	114
Lieta C-106/89 <i>Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA</i> , [1990] ECR I-4135	117
Lieta C-188/89 <i>Foster and others v British Gas plc</i> , [1990] ECR 3313	120
Lieta C-240/98, C-241/98, C-242/98, 243/98, C-244/98 <i>Océano Grupo Editorial SA v. Roció Murciano Quintero, Salvat Editores SA v. José M. Sánchez Alcón Prades , José Luis Copano Badillo, Mohammed Berroane and Emilio Viñas Feliś</i> , [2000] ECR I-4941	124
Lieta C-443/98 <i>Unilever Italia SpA v. Central Food SpA</i> , [2000] ECR I-7535	130
III. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU ĪSTENOŠANA	141
1. Rīcība pret dalībvalstīm	144
Kas var vērsties pret dalībvalstīm	144
Procesuālā kārtība	144
Iespējamās dalībvalstu atrunas.....	146
2. Prejudiciālo nolēmumu procedūra	147
Vispārīgs raksturojums	147

Par kādām tiesību normām var lūgt prejudiciālo nolēmumu	148
Kas var vērsties Eiropas Kopienų Tiesā	148
Prejudiciālo nolēmumu procedūras ierobežojumi	148
Pienākums un iespēja vērsties Eiropas Kopienų Tiesā	149
Kad tiesa var nevērsties Eiropas Kopienų Tiesā	150
Ja nacionālā tiesa prettiesiski nevēršas Eiropas Kopienų Tiesā	151
Prejudiciālo nolēmumu procedūras sekas	151
3. Eiropas Savienības institūciju darbības uzraudzība	152
Kādus aktus var apstrīdēt	152
Kas var apstrīdēt	153
Īpaši priekšnoteikumi neprivileģētajiem prasītājiem	153
Prasības celšanas termiņš	155
Apstrīdēšanas pamati	156
Izdoto aktu netieša apstrīdēšana	157
Eiropas Savienības institūciju bezdarbības apstrīdēšana	157
Bezdarbības apstrīdēšanas īpatnības	158
<u>Eiropas Kopienų Tiesas prakse</u>	159
Lieta 52/75 <i>Commission v. Italy</i> , ECR [1976] 277	159
Lieta 128/78 <i>Commission v. United Kingdom</i> , ECR [1980] 419	161
Lieta 283/81 <i>CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health (CILFIT)</i> , [1982] ECR 3415	163
Lieta C-224/01 <i>Gerhard Kobler v. Republic Österreich</i>	167
IV. PREČU BRĪVA APRĪTE	173
1. Preces jēdziens Eiropas Savienības tiesībās	175
2. Muitas nodokļi un maksājumi ar līdzvērtīgu iedarbību	176
Maksājumi ar muitas nodokļiem un nodevām līdzvērtīgu iedarbību	177
Muitas nodokļu un maksājumu ar tiem līdzvērtīgu iedarbību nošķiršana no samaksas par valsts sniegtajiem pakalpojumiem	178

Muitas nodokļu un maksājumu ar līdzvērtīgu iedarbību nošķiršana no vispārējiem nodokļiem.....	178
3. Diskriminējoši nodokļi	179
4. Kvantitātes ierobežojumi un pasākumi ar līdzvērtīgu iedarbību	182
Līguma 28.-30.panta piemērošana.....	183
Kvantitātes ierobežojumi	184
Pasākumi ar kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību	184
Pasākumu ar kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību vispārīgie kritēriji.....	185
Pasākumu ar kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību veidi	188
Problēmas, kas saistītas ar "tirdzniecības noteikumu" jēdziena definēšanu.....	200
Tirgus pieejamības kritērijs	201
Eksporta kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgi pasākumi	203
5. Kvantitātes ierobežojumu un pasākumu ar kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību aizlieguma ierobežojumi.....	204
Diferencējošu pasākumu ar kvantitātes ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību attaisnošana.....	205
Nediferencējošu pasākumu attaisnošana.....	208
6. Harmonizācija un preču brīva aprite: <i>Keck</i> lieta un Kopienas kompetences robežas	210
<u>Eiropas Kopienų Tiesas prakse</u>	217
Lieta 8/74 <i>Procureur du Roi v. Dassonville</i> , [1974] ECR 837.....	217
Lieta 120/78 <i>Rewe - Zentral AG v. Bundesmonopolverwal- tung für Branntwein (Cassis de Dijon)</i> , [1979] ECR 649.....	219
Lietas C-267 un 268/91 <i>Criminal proceedings against Bernard Keck and Daniel Mithouard</i> , [1993] ECR I-6097.....	223
Lieta 249/81 <i>Commission v. Ireland ("Buy Irish" Campaign)</i> , [1982] ECR 4005	225

Lieta 178/84 <i>Commission v. Germany (German Beer)</i> , [1987] ECR 1227	227
Lieta C-470/93 <i>Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. v. Mars GmbH</i> , [1995] ECR I-1923	233
Apvienotās lietas C-34/95, C-35/95 un C-36/95 <i>Konsumentombudsmannen (KO) v. De Agostini (Svenska) Förlag AB and TV-Shop i Sverige AB</i> , [1997] ECR I-3843	237
Lieta C-213/96 <i>Outokumpu Oy</i> , [1998] ECR I-1777	244
Lieta C-255/97 <i>Pfeiffer Großhandel GmbH v. Löwa Warenhandel GmbH</i> , [1999] ECR I-2835	251
Lieta C-376/98 <i>Federal Republic of Germany v. European Parliament and Council of the European Union</i> , ECR [2000] I-8419	256

V. BRĪVA PERSONU UN PAKALPOJUMU KUSTĪBA	271
1. Brīva fizisko personu kustība	274
Brīvas fizisko personu kustības subjekti	277
Brīvas fizisko personu kustības saturs	280
2. Uzņēmējdarbības brīvība	285
Uzņēmējdarbības brīvības subjekti	285
Uzņēmējdarbības jēdziens	287
Uzņēmējdarbības brīvības saturs	288
Profesionālo kvalifikāciju savstarpējā atzīšana	291
Sabiedrību likumdošanas harmonizācija	296
3. Pakalpojumu sniegšanas brīvība	301
Pakalpojumu sniegšanas brīvības subjekti	301
Pakalpojuma jēdziens	303
Pakalpojumu sniegšanas brīvības saturs	307
4. Brīvas personu un pakalpojumu kustības ierobežojumi	311
Līgumā noteiktie ierobežojumi	311
5. Izņēmumi no brīvas personu un pakalpojumu kustības	318
Nodarbinātība valsts pārvaldē	319
Valsts varas īstenošana	320

<u>Eiropas Kopienu Tiesas prakse</u>	321
Lieta C-292/89 <i>R v. Immigration Appeal Tribunal, ex p. Antonissen (Antonissen)</i> , [1991] ECR I-745	321
Lieta C-415/93 <i>Bosman</i> , [1995] ECR I-4921	323
Lieta 222/86 <i>Union nationale des entraineurs es Cadres techniques professionnels du football (Unectef) v. Georges Heylens and Others</i> , [1987] ECR 4097	332
Lieta 41/74 <i>Van Duyn v. Home Office</i> , [1974] ECR 1337	334
Lieta C-184/99 <i>Rudy Grzelczyk v. Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve</i> , [2000] ECR I-6193	338
VI. KONKURENCES TIESĪBAS	345
1. Aizliegtās vienošanās	350
1.1. Izvērtēšanas kritēriji	350
A. Uzņēmumi	350
B. Nolīgumi, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības	352
C. Tirdzniecība starp dalībvalstīm	356
D. Konkurences kavēšana, ierobežošana vai deformēšana	357
1.2. Aizliegtā vienošanās spēkā neesība	358
1.3. Atbrīvojumi	359
2. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana	364
Uzņēmums	365
Ietekme uz tirdzniecību starp dalībvalstīm	365
Dominējošais stāvoklis	366
Konkrētās preces tirgus	367
Konkrētais ģeogrāfiskais tirgus	368
Konkrētā tirgus daļa	370
Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana	370
3. Atšķirība starp aizliegtās vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu	373
4. Konkurences procesuālie aspekti	374
Process	374
Lietas ierosināšana	375

Komisijas tiesības uz informāciju.....	376
Izmeklēšana	377
Procesuālās tiesības.....	379
Naudas sodi.....	379
Eiropas Savienības tiesību un dalībvalstu tiesību kolīzijas.....	380
5. Uzņēmumu apvienošanās	381
Uzņēmumu apvienošanās tiesiskā režīma attīstība	381
Uzņēmumu apvienošanās atbilstoši regulai Nr.4064/89	381
6. Valsts atbalsts	383
6.1. Vispārējais valsts atbalsta piešķiršanas aizliegums.....	385
6.2. Valsts atbalsta pieļaujamība.....	391
6.3. Valsts atbalsta piešķiršanas process	394
<u>Eiropas Kopienu Tiesas prakse</u>	<u>402</u>
Lietas 56 un 58/64 <i>Etablissements Consten and Grundig GmbH v. Commission (Consten and Grundig v. Commission)</i> , [1966] ECR 299	402
Lietas 96-102, 104, 105, 108 un 110/82 <i>NV IAZ International Foods Ltd v. Commission</i> , [1983] ECR 3369	404
Lieta 56/65 <i>Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm GmbH</i> , [1966] ECR 235.....	410
Lieta 85/76 <i>Hoffmann – La Roche & Co AG v. Commission</i> , [1979] ECR 561	414
Lieta 27/76 <i>United Brands Company and United Brands Continental BV v. Commission (United Brands v. Commission)</i> , [1978] ECR 207	419
Lieta 6/72 <i>Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc v. Commission (Continental Can v. Commission)</i> , [1973] ECR 215	424
VII. AR INTELEKTUĀLO ĪPAŠUMU SAISTĪTĀS TIESĪBAS	429
1. Intelektuālā īpašuma tiesību īpašais saturs	431
Patenti	432
Preču zīmes	432
Autortiesības	432

2. Intelektuālais īpašums, preču brīva aprīte un tiesību izsmelšanas princips	433
Patenti	438
Preču zīmes	439
Autortiesības	440
Piespiedu licences	441
Preču zīmes ar kopīgu izcelsmi	442
3. Intelektuālais īpašums un konkurences tiesības	443
Intelektuālais īpašums un aizliegtās vienošanās	444
Intelektuālais īpašums un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana	446
4. Intelektuālā īpašuma tiesību harmonizācija un unifikācija	447
Patentu tiesības	449
Preču zīmes	450
Autortiesības	456
<u>Eiropas Kopienų Tiesas prakse</u>	460
Lieta 16/74 <i>Centrafarm BV and Adriaan De Peijper v. Winthrop BV</i> , [1974] ECR 1183.....	460
Lietas 55/80 un 57/80 <i>Musik – Vertrieb Membran GmbH and K – Tel International v. GEMA</i> , [1981] ECR 147	462
Lieta C-10/89 <i>SA CNL-SUCAL NV v. Hag AG</i> , [1990] ECR I –3711	468
Lieta 238/87 <i>AB Volvo v. Erik Veng (UK) Ltd</i> , [1988] ECR 6211	469
Lieta C-251/95 <i>SABEL BV v. Puma AG, Rudolf Dassler Sport</i> , [1997] ECR I-6191	472
Lieta C-206/01 <i>Arsenal Football Club plc v. Matthew Reed</i> , [2002] ECR I-10273	477
Lieta C-292/00 <i>Davidoff & Cie SA and Zino Davidoff SA v. Gofkid Ltd.</i> , [2003] ECR I-389	486
Terminu rādītājs	492
Izmantotā literatūra	499

IEVADS

"Ievads Eiropas Savienības tiesībās. Tiesu prakse un komentāri" ir otrais papildinātais un rediģētais izdevums grāmatai "Ievads Eiropas Kopienas tiesībās. Tiesu prakse un komentāri". Tāpat kā pirmajā grāmatā, arī šīs grāmatas mērķis ir dot vispārēju ieskatu Eiropas Savienības tiesību svarīgākajos jautājumos, atklājot Eiropas Savienības tiesību sistēmas veidojošo elementu saturu ar Eiropas tiesu – Pirmās instances tiesas un Eiropas Kopienų Tiesas – prakses palīdzību. Pēc autoru domām, tieši ar rūpīgu Eiropas Savienības tiesību piemērošanas prakses analīzi ir iespējams labāk saprast Eiropas Savienības tiesības un to sistēmu. Šī izpratne it sevišķi ir nepieciešama, ņemot vērā to, ka Latvija ir jauna Eiropas Savienības dalībvalsts, kurai īsā laikā nāksies izprast Eiropas Savienībā pastāvošo kārtību.

Pirmās trīs grāmatas nodaļas lielā mērā ir veltītas teorētiskiem jautājumiem par to, kādi ir Eiropas Savienības tiesību avoti un kāda ir šo tiesību avotu nozīme. Tāpat šīs nodaļas ievada lasītāju arī jautājumos, kas ir saistīti ar Eiropas Savienības procesuālajām tiesībām. Lai gan iepriekš aprakstītie jautājumi ir vispārējs ieskats Eiropas Savienības tiesību teorijā, šī tiesību teorija ir izklāstīta nevis abstrakti, bet tieši ar tiesu prakses analīzes palīdzību. Savukārt pēdējās četras grāmatas nodaļas ir veltītas galveno Eiropas Savienības materiālo tiesību un to piemērošanas prakses aprakstam. Tādējādi grāmata ir izmantojama gan kā mācību līdzeklis studējošajiem, gan arī kā palīgs praktiķiem.

Lai atvieglotu grāmatas izmantošanu, autori vēlas norādīt uz grāmatas struktūras īpatnībām:

Katra grāmatas nodaļa ir veidota pēc vienota principa. Nozīmīgākās grāmatas sadaļas ir izdalītas ar arābu cipariem, mazāk nozīmīgāko sadaļu nosaukumi ir atstāti bez numerācijas, izdalot pēc svarīguma pakāpes vai nu treknrakstā un slīprakstā, vai arī tikai slīprakstā. Katras nodaļas beigās ir izvietoti nodaļai saturiski piederīgie Eiropas Kopienų Tiesas lietu spriedumu fragmenti. Turklāt, lai atvieglotu grāmatas uztveramību, kā tekstā, tā arī atsaucēs ar treknrakstu ir izcelti tie Eiropas Kopienų Tiesas spriedumi, kuru tulkojumi ir pieejami šajā grāmatā.

Tā kā grāmatā ir dotas atsaucas uz daudziem Eiropas Savienības tiesību aktiem, jāpaskaidro arī šo atsauču veidošanas sistēma. Proti, direktīvu numurs sastāv no diviem skaitļiem, kurus vienu no otra atdala šķērsvītra. Pirmais numurs norāda gadu, kurā šī direktīva ir pieņemta, bet otrais norāda tās kārtas numuru attiecīgajā gadā (piemēram, direktīva 64/221 ir pieņemta 1964.gadā, un tā ir bijusi 221. direktīva, kas tikusi pieņemta 1964.gadā). Savukārt regulās vispirms norādīts tās kārtas numurs attiecīgajā gadā, bet pēc tam, aiz šķērsvītras, pieņemšanas gads (piemēram, regula Nr.827/68 ir pieņemta 1968.gadā, un tā ir bijusi 827. regula, kas tikusi pieņemta 1968.gadā). Tā kā regulas pirmais cipars norāda uz šīs regulas kārtas numuru, tad, skaidrības labad, pirms regulas numura ir ievietots apzīmējums "Nr.". Aiz Eiropas Savienības tiesību aktu numuriem autori ir norādījuši šo aktu publicēšanas gadu, vietu, *Oficiālā Vēstneša* izdevuma sēriju un lappuses numuru. Tomēr pēdējiem tiesību aktu parametriem nav tik liela nozīme, jo tie ir svarīgi tikai, strādājot ar tiesību aktiem papīra formā. Tā kā vispraktiskākais veids, kā iepazīties ar Eiropas Savienības tiesību aktiem, ir izmantot internetu, tad pietiek zināt tikai tiesību akta veidu un numuru.

Atsauces uz Eiropas tiesu praksi tiek veidotas atkarībā no tā, kad lietas Eiropas Kopienų Tiesā ir iesniegtas. Tā līdz 1989.gadam atsaucas uz Eiropas Kopienų Tiesas spriedumiem ir citādākas, jo līdz tam laikam pastāvēja tikai viena tiesa. Tādēļ šajās atsaucēs sākumā tiek norādīts lietas numurs, kas ir veidots no diviem cipariem: viens apzīmē lietas kārtas numuru tās iesniegšanas gadā Eiropas Kopienų Tiesā, bet otrs apzīmē gadu, kurā lieta tikusi iesniegta (piemēram, lieta 52/75 *Commission v. Italy* ir tikusi iesniegta Eiropas Kopienų Tiesā 1975.gadā un ir bijusi 52. lieta, kas iesniegta Tiesā šajā gadā). Tālāk seko lietas pilnais vai nosacītais nosaukums, lietas izspriešanas gads, publikācijas vieta un lappuses numurs. Savukārt lietās, kas Eiropas Kopienų Tiesā ir iesniegtas pēc 1989.gada, kad pie Tiesas tika izveidota Pirmās instances tiesa, pirms lietas numura ir lietots burts "C"¹, lai parādītu, ka attiecīgā lieta ir skatīta tieši Eiropas Kopienų Tiesā (piemēram, lieta C-332/90 *Steen v. Deutsche Bundespost*). Ja lieta ir skatīta Pirmās instances tiesā, tad pirms lietas numura ir lietots

¹ C ir saīsinājums no franču vārda "cour" – tiesa.

burts "T".² Turpmākā atsauces veidošana ir līdzīga, izņemot to daļu, kurā norāda publikāciju. Tā kā Eiropas Savienībā pie Eiropas Kopienu Tiesas tika izveidota Pirmās instances tiesa, tad abu tiesu lietu publikācijas tika sadalītas divās sērijās "I" un "II". "I" nozīmē, ka lieta ir publicēta pirmajā *Eiropas Tiesas Ziņotāja* sērijā, bet "II" nozīmē, ka lieta ir publicēta otrajā šī izdevuma sērijā. Sērijas numuri un lappuses ir nozīmīgas darbā ar papīra formas *Eiropas Tiesas Ziņotāju*. Lai atrastu lietu internetā, pietiek tikai ar lietas pirmajiem diviem skaitļiem.

Tā kā grāmatā ievietotie Eiropas Kopienu Tiesas spriedumi skar plašu tiesību jautājumu spektru, tad nolūkā atvieglot tiesu prakses uztveramību autori grāmatā ir ievietojuši tikai nozīmīgākās spriedumu daļas, kas visprecīzāk ilustrē autoru domu gaitu un grāmatā aprakstīto Eiropas Savienības tiesību institūtu rašanos un saturu. Arī spriedumu tulkojumu uzbūvē autori ir izveidojuši noteiktus principus, kas, viņuprāt, atvieglos tiesu prakses uztveramību. Sākumā ir norādīts lietas nosaukums un tā specifikācijas. Tad seko lietas faktisko apstākļu izklāsts. Tā kā atsevišķos spriedumos lietas faktiskie apstākļi ir grūti uztverami, tad autori, izmantojot kā tiesas spriedumu, tā arī konkrētajā lietā doto ģenerālvokāta viedokli, ir izveidojuši īsu un kodolīgu lietas faktisko apstākļu izklāstu. Vietās, kur autoriem šķitis, ka Eiropas Kopienu Tiesa ir pietiekami skaidri aprakstījusi lietas faktiskos apstākļus, tur faktu vietā ir norāde "sk. lietā". Pēc faktisko apstākļu izklāsta seko tiešais Eiropas Kopienu Tiesas sprieduma tulkojums.

Tā kā tulkojot Eiropas Kopienu Tiesas spriedumus, autori konstatēja, ka nav iespējams tieši pārlikt Eiropas Kopienu Tiesas pausto domu, autori ir pārstāstījuši Tiesas izteikto domu saviem vārdiem, ievietojot to kvadrātiņos. Izlaidumi savukārt ir apzīmēti apaļām iekavām un diviem punktiem tajā. Tādējādi autori ir mēģinājuši sniegt latviešu lasītājam saprotamu Eiropas Savienības tiesu praksi.

Autori cer, ka "Ievads Eiropas Savienības tiesībās. Tiesu prakse un komentāri" palīdzēs lasītājam labāk izprast Eiropas Savienības tiesības un atrast iegūtajām zināšanām praktisku pielietojumu. Protams, autori apzinās, ka līdz ar milzīgu paplašināšanos šā gada

² T ir saīsinājums no franču vārda "tribunal" – tribunāls.

Ievads

1.maijā Eiropas Savienības tiesību sistēmā neizbēgami tiks uzsāktas reformas, lai nodrošinātu veiksmīgu Eiropas Savienības funkcionēšanu. Tas var būt par iemeslu ne tikai procesuālo, bet arī materiālo tiesību izmaiņām, tāpēc, lasot šo grāmatu, papildus ir jāseko arī jaunākajām tendencēm Eiropas Savienības tiesībās.

Ar cieņu,

Ivo Alehno
Arnis Buka
Jānis Butkēvičs
Kristīne Jarinovska
Laine Škoba

I

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AVOTI

I. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AVOTI

Romāņu – ģermāņu tiesību saimes valstīs, pie kurām pieder arī Latvija, vienas valsts ietvaros būtiskākie tiesību avoti parasti ir izkārtoti, ievērojot stingru hierarhiju. Eiropas Savienības tiesībās šādas striktas un izsmeltošas tiesību aktu sistēmas nav. Tam par iemeslu ir gan Eiropas Savienības īpašais statuss, kurā ietverti kā federatīvas valsts, tā arī starptautiskas organizācijas elementi, gan nepieciešamība apvienot vienā tiesību sistēmā atšķirīgās dalībvalstu tiesiskās tradīcijas. Eiropas Savienības tiesībās darbojas virkne tiesību avotu un aktu, kas ir cieši savstarpēji saistīti: 1) primārie tiesību akti, 2) starptautiskie līgumi, 3) atvasinātie tiesību akti, 4) vispārējie tiesību principi, 5) Eiropas tiesu prakse, 6) pamattiesības.

1. Primārie tiesību akti

Eiropas Savienības tiesību sistēmā šobrīd formāli nav akta, ko varētu apzīmēt par Eiropas Savienības konstitūciju. Tā vietā Eiropas Savienības tiesībās ir virkne starptautisku līgumu, kas dod tiesisko pamatu Kopienas darbībai. Šo starptautisko līgumu kopumu var apzīmēt par primārajiem tiesību aktiem.³ Tie ietver: 1) trīs Kopienas dibināšanas līgumus ar visiem to protokoliem un pielikumiem, 2) līgumus starp dalībvalstīm, kas papildina dibināšanas līgumus, 3) citus līgumus starp dalībvalstīm.⁴

Šie līgumi, tāpat kā konstitūcijas tradicionālā nozīmē, ietver vispārējos Eiropas Savienības darbības politiskos mērķus, kā arī rada Eiropas Savienības institūciju darbībai tiesisko pamatu un nosaka tās struktūru. Arī juridiskā spēka ziņā primārie tiesību akti ir vienīgie tiesību avoti, kuriem ir augstāks juridiskais spēks par pārējiem tiesību aktiem, jo no primārajiem tiesību aktiem izriet pašu Eiropas Savienības tiesību darbības leģitīmācija. Tomēr līgumu milzīgais

³ Juridiskajā doktrīnā nav vienprātības visu šo līgumu apzīmējuma ziņā, jo blakus terminam "primārie tiesību akti" lieto arī plašāku terminu "primārie tiesību avoti".

⁴ Attiecībā uz pēdējiem ir strīds, vai šos līgumus vispār var uzskatīt par Eiropas Savienības tiesību daļu – par iebildumiem sk., piemēram, Lasok D. *Law & Institutions of the European Union*. London: Butterworths, 1994, p.110.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

saturiskais apjoms un specifiskie ekonomiskie mērķi padara līdzību ar dalībvalstu konstitūcijām visai attālu.

Pēdējos gados tika uzsāktas diskusijas par nepieciešamību Eiropas Savienībai radīt savu atsevišķu konstitūciju.⁵ Šobrīd ir izstrādāts un publiskots konstitūcijas projekts, ko sagatavoja īpaša institūcija, Eiropas Konvents, kuras darbā bija iesaistīti gan pašreizējo dalībvalstu, gan kandidātvalstu, gan arī Eiropas Savienības institūciju pārstāvji. Konstitūcijas projekts tika publiskots 2003.gada jūlijā.⁶ Neievērojot tā ambiciozo nosaukumu, juridiski šis dokuments būs tāds pats kā līdzšinējie primārie tiesību akti – starp dalībvalstīm noslēgts starptautisks līgums. Piedāvātā Eiropas konstitūcija lielākoties ir uzskatāma par kodifikāciju, kurā vienkopus būtu apvienoti līdz šim pa daudziem atsevišķiem dokumentiem izkaisītie primārie tiesību akti. Tomēr projektā ir piedāvātas arī vairākas būtiskas Eiropas Savienības konstitucionālās uzbūves reformas. Tāpēc var prognozēt, ka līdz brīdim, kad dalībvalstis spēs vienoties par galīgo konstitūcijas tekstu, projektā vēl tiks izdarītas daudzas izmaiņas. Konstitūcija varētu stāties spēkā 2007.gadā, reizē ar Bulgārijas un Rumānijas pievienošanos Eiropas Savienībai.

2. Kopienas noslēgtie starptautiskie līgumi

Līguma 300.pantā paredzētas Kopienas tiesības noteiktā procesuālā kārtībā slēgt starptautiskus līgumus. To paredzēdamas, dalībvalstis ierobežoja savu rīcības brīvību starptautiskajās tiesībās, jo tajās jomās, kurās starptautiskos līgumus slēdz Kopiena, dalībvalstis to nedrīkst darīt. Šī ekskluzīvā Kopienas kompetence attiecas ne tikai uz jomām, kurās Līguma teksts tieši pilnvaro Kopienai slēgt starptautiskus līgumus, bet arī uz visām tām jomām, kuru regulējums Kopienas iekšienē ir nodots Eiropas Savienības institūcijām. Ja Eiropas Savienības institūcijas ir tiesīgas lemt par kādu jautājumu

⁵ Sk. Weiler J.H.H. Europe 2000 – The Constitutional Agenda. Conference. *The Constitutional Impact of Enlargement at EU and National level*. The Hague, 20 – 23 September, 2000.

⁶ Pilnu tekstu pašreizējo dalībvalstu valodās sk: <http://european-convention.eu.int>. Tulkojums latviešu valodā ir pieejams Ārlietu ministrijas mājas lapā <http://www.am.gov.lv/files/1/ES/Konstitucija.pdf>. Diskutabls ir arī lietotais termins "konstitūcija", korektāk būtu lietot terminu "konstitucionālais līgums".

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

Eiropas Savienības iekšējās attiecībās, tad arī ārējās attiecībās tas tiek nodots ekskluzīvā Kopienas kompetencē.⁷

Kopienas noslēgtie starptautiskie līgumi ir tikpat svarīgs tiesību avots Eiropas Savienībā kā jebkurā valstī – juridiskā spēka ziņā tie atrodas zem primārajiem, taču virs atvasinātajiem tiesību aktiem.⁸

3. Atvasinātie tiesību akti⁹

Līguma 249.pantā ir uzskaitīti piecu veidu akti, kurus var pieņemt Eiropas Savienības institūcijas: regulas, direktīvas, lēmumi, atzinumi un rekomendācijas.

Regulas

Regulas¹⁰ ir visietekmīgākā Eiropas Savienības darbības forma, jo tās ir saistošas visiem tiesību subjektiem un tieši piemērojamas visu dalībvalstu teritorijās. Tādējādi regulas ir saistošas ne tikai dalībvalstīm, bet arī visām šo dalībvalstu fiziskajām un juridiskajām personām. Tiesa, lai kāds Eiropas Savienības akts iegūtu regulas statusu, nepietiek ietvert tā nosaukumā vārdu "regula". Šim aktam arī pēc būtības ir jāatbilst tiešās iedarbības principa prasībām.¹¹ Ja regula

⁷ **Lieta 22/70 *Commission v. Council (ERTA)***, [1970] ECR 263.

⁸ Lietas 21 – 24/72 *International Fruit Co NV v. Produktschap voor Groenten en Fruit (No 3)*, [1972] ECR 1219.

⁹ Līdztekus terminam "atvasinātie (*derived*) tiesību akti" tiek lietots arī termins "sekundārie (*secondary*) tiesību akti". Tomēr korektāks ir pirmais apzīmējums, jo, pirmkārt, "atvasinātie tiesību akti" aptver arī tādus līdzekļus, kas, būdami tālu no sekundāriem, piešķir formu un būtību vairākām Kopienas politikām" (Cairns W. *Introduction to European Union Law*. London: Cavendish Publishing Limited, 1997, p.65), un, otrkārt, termins "atvasinātie tiesību akti" precīzāk parāda to attiecības ar primārajiem Eiropas Savienības tiesību aktiem.

¹⁰ Eiropas konstitūcijas projekta 32.pantā termins "regula" ir aizstāts ar terminu "Eiropas likums". Tiesa, arī termins "regula" ir lietots Eiropas konstitūcijas projektā, taču ar to apzīmē tiesību aktu, kas ievieš citus tiesību aktus.

¹¹ Par regulu tiešo iedarbību sk. grāmatas II nodaļas "Eiropas Savienības tiesību iedarbība" 1.punktu.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

satur prasības dalībvalstij pieņemt kādus nacionāla līmeņa aktus, tiesisko seku ziņā to vairs nevar uzskatīt par regulu.¹²

Tā kā regulas ir tieši piemērojamas, dalībvalstīm nav nepieciešams papildus pieņemt kādus nacionālo tiesību aktus to ieviešanai. Turklāt Eiropas Kopienų Tiesa ir noteikusi, ka dalībvalstis nedrīkst pieņemt nekādus nacionāla līmeņa aktus regulu ieviešanai, jo tad rodas iespēja deformēt regulu saturu.¹³

Direktīvas

Direktīvas¹⁴ ir visvairāk lietotais Eiropas Savienības aktu veids, kura īstenošanā piedalās gan Kopiena, gan dalībvalstis. Eiropas Savienības institūcijas, izdodamas direktīvu, nosaka sasniedzamo mērķi, savukārt dalībvalstu uzdevums ir izvēlēties vispiemērotākos līdzekļus šī mērķa savlaicīgai sasniegšanai. Lai gan direktīvās noteikto mērķu sasniegšana ir atstāta dalībvalstu ziņā, tas nenozīmē, ka Eiropas Savienības interese par direktīvām beidzas līdz ar pieņemšanas brīdi – Komisija uzrauga dalībvalstu izraudzītos īstenošanas līdzekļus un nepieciešamības gadījumā var celt prasību pret dalībvalstīm Eiropas Kopienų Tiesā Līguma 226.panta kārtībā.¹⁵

Dalībvalstu pienākums ir ne tikai precīzi ieviest direktīvu prasības, bet arī "nodrošināt Komisiju ar visu nepieciešamo informāciju par tiem līdzekļiem, kas ir izvēlēti direktīvas īstenošanai".¹⁶ Tāpat dalībvalstu pienākums ir nacionālo tiesību aktos norādīt, kuras direktīvas prasības konkrētais akts ievieš. Arī Latvijas normatīvajos aktos var atrast šādas norādes.

¹² Piemēram, lietā **128/78 Commission v. United Kingdom**, [1979] ECR 419 Eiropas Kopienų Tiesa runā par regulu īstenojošiem līdzekļiem, tādējādi atzīstot pašas regulas tiešas piemērošanas neiespējamību.

¹³ Lieta 18/72 *NV Granaria Graaninkoopmaatschappij v. Produktschap voor Veevoeder*, [1972] ECR 1163.

¹⁴ Eiropas konstitūcijas projekta 32.pantā termina "direktīva" vietā ir lietots termins "vadlīnijas" (angl. – "framework law").

¹⁵ Par procesuālo kārtību sk. grāmatas III nodaļas "Eiropas Savienības tiesību īstenošana" 1.punktu.

¹⁶ Cairns W. *Introduction to European Union Law*. London: Cavendish Publishing Limited, 1997, p.67.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

No Līgumā dotās direktīvu definīcijas izriet, ka tās tikai nosaka dalībvalstu tiesību aktu mērķus. Taču atsevišķos gadījumos Eiropas Kopienas Tiesa arī uz direktīvām attiecina tiesās iedarbības principu.¹⁷

Lēmumi

Lēmumi ir individuāli tiesību akti, kas rada tiesības un uzliek pienākumus tikai to adresātam. Tomēr ne vienmēr lēmumi attiecas tikai uz indivīdiem, lielākoties lēmuma adresāts ir dalībvalsts kopumā. Visbiežāk lēmumus izmanto, lai uz kādu dalībvalsti noteiktā laika posmā attiecinātu izņēmumu no vispārējā tiesiskā regulējuma (piemēram, dalībvalsts tiesības uz laiku ierobežot kādu preču brīvu apriti). Tā kā lēmumu īstenošana neprasa papildu tiesisko līdzekļu piemērošanu no dalībvalstīm, tad lēmumiem parasti piemīt tiešā iedarbība.

Rekomendācijas un atzinumi

Līgums šīs divas Eiropas Savienības darbības formas sīki neaplūko, vienīgi 249.pantā ir uzsvērtā to būtiskākā pazīme, proti, juridiski nesaistošais raksturs. Latvijas tiesībās šiem Eiropas Savienības tiesību aktiem līdzīgas funkcijas veic instrukcijas un ieteikumi.

Tā kā Līgums nedod šo aktu definīcijas, nav formālu kritēriju par to, kad Eiropas Savienības institūcijām ir jāizdod rekomendācijas, kad atzinumi. Parasti rekomendācijas satur konkrētus ieteikumus dalībvalstu rīcībai, savukārt atzinumi – noteiktas situācijas vai procesa vērtējumu.¹⁸

Tomēr tas, ka rekomendācijas un atzinumi nav formāli juridiski saistoši, nenozīmē, ka tie neietekmē Eiropas Savienības tiesības. Nacionālās tiesas Līguma 234.panta kārtībā var prasīt no Eiropas tiesām prejudiciālo nolēmumu par rekomendācijām un atzinumiem, turklāt nacionālajām tiesām ir pienākums iztulkot nacionālo tiesību

¹⁷ Par direktīvu tiešo iedarbību sk. grāmatas II nodaļas "Eiropas Savienības tiesību iedarbība" 1.punktu.

¹⁸ Levits E. Eiropas Savienības tiesību aktu integrēšana Latvijas tiesību sistēmā. *Latvija un Eiropas Savienība*. 1999, Nr.14, 41.-42.lpp.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

normas atbilstoši rekomendācijām un atzinumiem.¹⁹ Tāpēc arī atzinumi un rekomendācijas ir īpaša Eiropas Savienības tiesību daļa, ko tiesību teorijā to formāli nesaistošā rakstura dēļ dēvē par ieteikumtiesībām.²⁰

Citi Eiropas Savienības institūciju tiesību akti

Lai gan Līguma tekstā tiek minēti tikai iepriekš aplūkotie tiesību aktu veidi, Eiropas Savienības institūcijas praksē izdod arī vairākus cita veida tiesību aktus, piemēram:

- institūciju iekšējo darbību regulējošus aktus;
- vispārējas dalībvalstu tiesību sistēmu harmonizācijas programmas;
- vienošanās starp dažādām Eiropas Savienības institūcijām.

Šādi tiesību akti tieši nevar būt saistoši trešajām personām, tomēr arī tos var pieskaitīt pie Eiropas Savienības ieteikumtiesībām. Turklāt dažos gadījumos šie Līgumā neregulētie tiesību akti var ietekmēt saistošo tiesību aktu piemērošanu vai pat spēkā esību.²¹

4. Vispārējie tiesību principi

Formāli uz vispārējo tiesību principu esību šajā sistēmā norāda Līguma 288.panta otrā daļa, kas paredz, ka Eiropas Savienība savā darbībā ievēro vispārējos principus, kas ir kopīgi Eiropas Savienības dalībvalstīm. Turklāt Līguma pirmā daļa "Principi" papildina iepriekš minēto principu klāstu ar tieši Eiropas Savienībai raksturīgajiem vispārējiem tiesību principiem. Šajā Līguma daļā ir minēti Eiropas Savienības dalībvalstīm kopīgie mērķi, uzdevumi un līdzekļi, ar kuru palīdzību ir paredzēts sasniegt izvirzītos mērķus un uzdevumus, no kā tad arī atvasina iepriekš minētos principus. Tādējādi Eiropas

¹⁹ Lieta C-322/88 *Grimaldi v. Fonds des Maladies Professionnelles*, [1989] ECR 4407.

²⁰ Ieteikumtiesības ir Egila Levita piedāvātais tulkojums angļu terminam "soft law" (sk. Levits E. Eiropas Savienības tiesību aktu integrēšana Latvijas tiesību sistēmā. *Latvija un Eiropas Savienība*. 1999, Nr.14, 43.lpp.).

²¹ Piemēram, Eiropas Kopienų Tiesa atcēla direktīvu, kā iemeslu minot to, ka šī direktīva tikusi pieņemta, neievērojot institūciju iekšējo darbību regulējošos aktus (sk. lietu 68/86 *United Kingdom v. Council*, [1988] ECR 855).

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

Savienības ietvaros var runāt par divu veidu principiem: Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem un dalībvalstu vispārējiem tiesību principiem.

Vispārējie tiesību principi ir patstāvīgs tiesību avots Eiropas Savienības tiesībās, un tādēļ tie ieņem nozīmīgu vietu Eiropas Savienības tiesu praksē. No vienas puses, vispārējie tiesību principi kalpo kā tiesību normu iztulkošanas līdzeklis, no otras puses – tie aizpilda Eiropas Savienības tiesību sistēmā esošos tiesību robus.²² Tādējādi Eiropas Savienības tiesību nerakstītā daļa nodrošina to, lai Eiropas Savienības tiesības nenonāk konfliktā ar tām tiesībām, kurām dalībvalstis piešķir sevišķu nozīmi.²³ Tāpat vispārējie tiesību principi izlīdzina pastāvošās pretrunas Eiropas Savienības dalībvalstu tiesību starpā tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams kopīgu mērķu sasniegšanai.

Eiropas Savienības vispārējie tiesību principi

Apzīmējums "Eiropas Savienības vispārējie tiesību principi" ir maldinošs, jo ar to tiek apzīmēti ne tikai tieši Eiropas Savienībai raksturīgie vispārējie tiesību principi, bet arī tādi principi, kas ir pārņemti no Eiropas Savienības dalībvalstu tiesību sistēmām. Tas, ka tie tiek dēvēti par Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem, ir saistīts ar apstākli, ka šo principu saturs ir pakārtots Eiropas Savienības mērķiem un uzdevumiem. Tādējādi Eiropas Savienības tiesību sistēmas iespaidā labi pazīstamie vispārējie tiesību principi ir ieguvuši Eiropas Savienības tiesībām raksturīgo nozīmi.

Eiropas Savienības vispārējie tiesību principi tiek atvasināti divējādi. Vieni principi ir tieši minēti Līguma tekstā, piemēram, diskriminācijas aizlieguma princips un informācijas atklātības princips, kas nozīmē, ka šo principu satura noskaidrošanā ir jāvadās pēc Līguma teksta. Citi principi ir tādi, ko Līgums min tikai nekonkrēti, taču to pastāvēšana Eiropas Savienībā ir nepieciešama, lai tiktu īstenoti Eiropas Savienības mērķi un uzdevumi. Šo principu vidū ir jāmin, piemēram, solidaritātes princips un subsidiaritātes princips.

²² Levits E. Latvijas un Eiropas Savienības tiesību sistēmu tuvināšana un tiesiskās valsts principu īstenošana. *Latvija un Eiropas Savienība*. 1997, Nr.6, 34.lpp.

²³ Steiner J. *Enforcing EC law*. London: Blackstone Press Limited, 1995, p.10.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

Solidaritātes princips

Solidaritātes princips ir viens no tiem principiem, ko Līgums tikai piemin, nedodot skaidru priekšstatu par tā saturu un piemērošanu. Tā Līguma 2.pants nosaka, ka viens no Eiropas Savienības uzdevumiem ir solidaritātes paaugstināšana starp dalībvalstīm. Burtiski "solidaritāte" nozīmē "savstarpēju atbalstu un rīcības saskaņotību, kuras pamatā ir interešu, mērķu un nostājas kopība."²⁴ Savukārt, lasot šo principu Līguma kontekstā, tas nozīmē, ka Eiropas Savienības mērķis ir panākt ciešu valstu sadarbību, īstenojot Līgumā izvirzītos mērķus un uzdevumus. To apstiprina arī Eiropas Kopienų Tiesas dots solidaritātes skaidrojums *Commission v. Italy* lietā. Proti, ja dalībvalsts vienpersoniski nepilda savas saistības pret Eiropas Savienību, tā izjauc to līdzsvaru starp priekšrocībām, ko dod dalība Eiropas Savienībā, un tiem pienākumiem, kuri saistās ar konkrēto mērķu un uzdevumu īstenošanu. Turklāt tādējādi dalībvalsts nostāda visas citas dalībvalstis un to valstu piederīgos nevienlīdzīgā situācijā, kas ir klajā pretrunā solidaritātes pienākumam.²⁵ Tādēļ solidaritāti var uzskatīt par Eiropas Savienības pamatprincipu, jo tas nodrošina Eiropas Savienības mērķu un uzdevumu īstenošanu.

Subsidiaritātes princips

Subsidiaritātes princips ir viens no jaunākajiem Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem, kas Eiropas Savienības tiesību sistēmā tika ieviests ar Māstrihtas līguma labojumiem. Šī notikuma pamatā bija dalībvalstu vēlme radīt tiesisku pamatu Eiropas Savienības institūciju rīcībai tajos gadījumos, kad Līgums tieši neparedz šādu rīcību, tomēr tā ir nepieciešama Eiropas Savienības interešu labā. Tādējādi Līgumā tika iekļauts jauns pants, kas vispārīgos vilcienos izklāstīja subsidiaritātes principa saturu.²⁶

²⁴ Solidaritāte. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Jumava, 1999.

²⁵ Lieta 39/72 *Commission v. Italy*, [1973] ECR 101, §24-25.

²⁶ Ievērojot to, ka subsidiaritātes principa ieviešana radīja vairāk jautājumu par to, kad Eiropas Savienības institūciju rīcība ir pieļaujama un kad nav, dalībvalstis Amsterdamas Līgumam pievienoja protokolu, kas sevišķi atrunā subsidiaritātes principa piemērošanu. *Protocol No.30 on the application of the principles of subsidiarity and proportionality*.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

Tā Līguma 5.pants nosaka, ka tajās jomās, kas nav Kopienas ekskluzīvajā kompetencē, darbojas subsidiaritātes princips. Proti, šajās jomās Eiropas Savienības institūcijas ir tiesīgas rīkoties tad, ja "dalībvalstis nespēj pilnībā sasniegt paredzētās darbības mērķus un ja paredzētās darbības apjoma vai rezultātu dēļ tos var vieglāk sasniegt Kopiena". Turklāt Kopienas paredzētajai darbībai ir jāatbilst Līguma mērķiem. Tādējādi, no vienas puses, Līguma 5.pants iedibina jaunu vispārēju tiesību principu, no otras puses, tas ierobežo tā piemērošanu, attiecinot to tikai uz tām jomām, kas nav ne Kopienas, ne arī dalībvalstu kompetencē.

Tātad, pirms atsaukties uz subsidiaritātes principu, ir jānoskaidro, kā kompetencē ietilpst iecerētā rīcība. Tikai tajā gadījumā, ja tiek konstatēts, ka konkrētā joma nav ne dalībvalsts, ne arī Kopienas ekskluzīvajā kompetencē, ir piemērojams subsidiaritātes princips. Diemžēl Līgumā nav ekskluzīvo vai konkurējošo jomu uzskaitījuma, tāpēc jāpieņem, ka arī tajos gadījumos, kad pastāv šaubas par to, vai tas ir Kopienas vai dalībvalsts ekskluzīvajā kompetencē, jāvadās pēc subsidiaritātes apsvērumiem.

Līguma 5.pantā ir minēti trīs subsidiaritātes apsvērumi:

- 1) dalībvalsts pilnībā nespēj sasniegt mērķi;
- 2) Kopiena šo mērķi var sasniegt vieglāk;
- 3) iecerētā darbība atbilst nospraustajam mērķim.

Pirmie divi apsvērumi ir lietderības apsvērumi. Tas ir vērtējums par to, kādā stāvoklī atrodas konkrētā joma, kā tas ietekmēs Eiropas Savienību un tās dalībvalstis, vai ir nepieciešams stāvokļa uzlabojums un, ja ir nepieciešams, kas to var izdarīt labāk. Savukārt trešais apsvērums faktiski iemieto proporcionalitātes principu.²⁷ Tādējādi pirms kādas darbības uzsākšanas Eiropas Savienības institūcijai ir jāveic plaša praktisko un politisko apstākļu kopuma analīze, savukārt Eiropas Kopienas Tiesa dod šīs analīzes galīgo vērtējumu atbilstoši subsidiaritātes principam.²⁸

²⁷ Tā kā subsidiaritātes princips ir cieši saistīts ar proporcionalitātes principu, abu principu piemērošana tika atrunāta vienuviet, proti, 1997.gada Līgumam pievienotajā protokolā par proporcionalitātes un subsidiaritātes principa piemērošanu.

²⁸ Lenaerts K., Nuffel van P. *Constitutional Law of the European Union*. London: Sweet&Maxwell, 1999, pp.104 – 105.

I. Eiropas Savienības tiesību avoti

Lai gan dalībvalstis bija aktīvas, iekļaujot subsidiaritātes principu Līguma tekstā un vēlāk arī izveidojot atsevišķu protokolu par šī principa saturu un piemērošanu, tas nav ieguvis cerēto ietekmi uz Eiropas Savienības institūciju rīcības izvērtējumu. Subsidiaritātes principu ir iespējams izmantot dažāda veida prasībās – prasībās par tiesību aktu atcelšanu, prejudiciālos nolēmumos, prasībās par tiesību pārkāpumu novēršanu. Taču līdz šim subsidiaritātes princips nav kalpojis par pamatu kādam Eiropas Kopienų Tiesas vai Pirmās instances tiesas nolēmumam.

Tas, ka subsidiaritātes princips nav ticis izmantots par pamatu spriedumam kādā no Eiropas tiesās izskatītajās lietās, nav saistāms ar to, ka tiesas neuzskata šo principu par lietderīgu kāda tiesību akta vai rīcības tiesiskuma apstrīdēšanai. Tieši pretēji – Eiropas tiesas ir vairākās lietās apstiprinājušas, ka tas ir vērā ņemams arguments, ko var izmantot kāda tiesību akta vai rīcības tiesiskuma apstrīdēšanai. Tas, ka līdz šim subsidiaritātes princips tiesvedībā ir lietots reti, raksturo dalībvalstu atturīgo nostāju pret subsidiaritātes principu.²⁹

Ievēribas cienīgas ir divas lietas, kurās Eiropas Kopienų Tiesa netieši norādīja uz to, kā jāpiemēro subsidiaritātes princips. *U.K. v. Council*³⁰ lietā Lielbritānija apstrīdēja Padomes pieņemto direktīvu, ar kuru tika harmonizētas prasības darba vides ierīkošanai. Cita starpā Lielbritānija apgalvoja, ka direktīva neatbilst subsidiaritātes principam, jo tajā netiek minēti subsidiaritātes apsvērumi. Eiropas Kopienų Tiesa norādīja, ka nav pamata apšaubīt direktīvas atbilstību subsidiaritātes principam, jo ar tās palīdzību tiek panākts augstāks nodarbināto personu veselības un drošuma līmenis. Tāpat nekas neliecina, ka šo mērķi labāk var sasniegt bez Kopienų palīdzības. Turklāt, kaut arī vārds "subsidiaritāte" direktīvā nav minēts, tās preambula pietiekami pamato direktīvas nepieciešamību. Tāpēc subsidiaritātes princips tika ievērots, pieņemot direktīvu par darba vides prasību harmonizēšanu.

²⁹ Estella A. *The EU principle of subsidiarity and its critique*. Oxford: Oxford University Press. 2002, p.141.

³⁰ Lieta C-84/94 *U.K. v. Council*, [1996] ECR I-5755.